

EESTI PÄEVALEHT

KOLMAPÄEVAL,
27. oktoobril 1976 Nr. 81 (4171)

Mis juhtus Kundas: Raporte veretöö üksikasjade kohta

28. augustil teatas Eesti Päevaleht Kundas toimunud traagilisest veretööst, kus vene piirivalvurid püstolkuulipildujatega piduliste hulgas liikudes, neid äkki tulistasid. EPL-i jõunud teate järele surmati 11 inimest. Nagu nüüd selgub kodu-

Kunda veresaun ei ole õnnetu üksikjuhtum, üteldakse kodumaa raportis. Tragöödia juurdub selles ebanormaalses ja ebainimlikus piirirežiimis, mis valitseb kogu piiri ulatuses ja kus kodanikke vaadeldakse kui

potentsiaalseid reeturid, võimuvastaseid ja põgenemishimulisi.

Nõukogude Liidu piirivalves on 180 000 meest, mis ületab praeguse Briti 160 000-mehelise armee koosseisu. See on rahvaste vangla vangival-

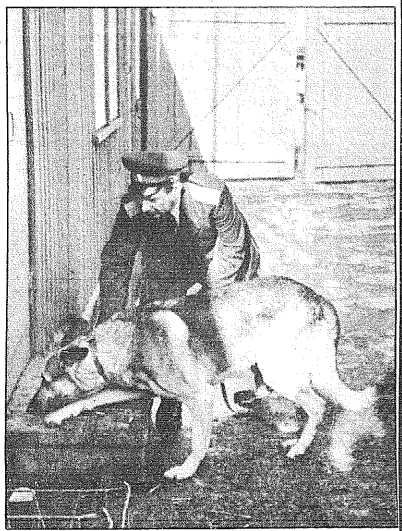
maalt saabunud täiendavast materjalist, oli faktiline surnute arv 12. Kuna veretöö sai teatavaks kogu Eestis ja vapustas rahvast, siis söitis Moskvast kohale asja selgitama Kremli salateenistuse ülm Andropov ise.

vakrond.

Kuna N. Liidus ei rakendata vaba piiriletmise ja vaba elukohavaliku põhimõtteid, on kartus oma kodanike piirikumiste eest märksa suurem kui välismaiste võimalike salakuulajate-

piiritletajate ees. Rapordis üteldakse:

Iga päeva peavad tuhanded eestlased üle elama alandava protseduuri, kui tahavad oma koduranda minna — nad tunnevad endid võõras Järg lk. 7

Vene piirivalvur koeraga piirisoont.

Maleva peakoosolek

Skautiliku noortemaleva peakoosolekut juhutas skm. Richard Norvell (vasakul) Eesti Maja noorterusimides, protokolllid Kai Sumbak-Päts ja Georg Metsalo, esimene Kõrberborgist, teine Stockholmist. Esireas häälatavad vasakult Peeter Belinfante Hollandist, Mart Kiiver Eskitunast, Akeel Ojasoo Göteborgist ja Sven "Tillu" Hanson Stockholmist. Pildistas Andres Loor.

Õpiringid:

Komiteelt toetust 182 118:.-

Mitmesugused eesti õpingid on möödunud tegevusaasta jooksul saanud kokku 182.118 krooni ühiskondlikku toetust — sellest on riigitoetus 128.612 ja omavalitsustoit 53.506 krooni. Toetussummad on õpingidele välja makstud Eesti Komitee kaudu.

Eesti õpingides on käsitletud väga erinevaid aineid. Nii on õpingide korras toetust saanud laulukoorigid, teater ja viiuldajate õpingid. Käsitlemist on leidnud rahvuslikud ained, nagu eesti keel, eesti kirjandus, ajalugu, maa-teadus, muusika, eesti rahvakultuur jne.

Gümnaasiumi kursuse ulatuses on käsitletud bioloogiat, rootsi, inglise, soome ja prant-

suse keelt, füüsikat, keemiat ja matemaatikat.

Poliitilised ained on olnud mitmete õpingide kavas: Poliitiline, majanduslik ja kultuuriline areng Eestis, Rahvad ja vähemusrühmused Nõukogude Liidus, Balti riikide välispoliitika, Ida-Euroopa, Rahvastiku areng Baltikumis, Rootsi sisserändajate ja vähemusrüh-

Järg lk. 7

Eesti Skautilike Noorte Maleva Rootsis korraline koosolek toimus 17. oktoobril Stockholmis Eesti Maja noorterusimides, kuna ette nähtud scala teatrisaali portje oli unustanud kohale ilmuda ust avama.

Nii tulid kiiruga kõik Eesti Majas leiduvad tööid "mobiilseerida" noorterusimidesse, et palgutada seal 150 osavõtjat. Koosolekul selgusid ka Aasta Juhid, kelleks skautilde poolt oli valitud Toomas Asu Lundist ja gaidide poolt Riina Ojasoo Göteborgist.

Koosoleku juhatajaks valiti Richard "Rika" Norvell ja sekretäreks Kaie Päts ning Georg Metsalo. Häältelegeja Järg lk. 7

Baltic Cup Eestile

Helsingi messihallis toimunud Baltic Cupi korvpallivõistlustel, kus osa võtsid Eesti, Läti ja Soome korvpallurid, võistlused toimusid kiirendatult, tuli järjekordselt võitjaks eesti meeskond.

Järg lk. 7

Olümpiaregatt muudab kiirelt Tallinna pilti

Purjetamisolümpia Tallinna paigutamine seoses mängudega Moskvast 1980 on tekitanud juba nüüd ootamatu intensiivsusega ehitustegevuse, nagu selgub Spordiliche raportist piltidega.

Piritall on kasvamas teletorni nade ehituste lammutamisi purkumiseks keha 314 meetri kõrgusest ehitusest, mida vajatakse olümpiavõistluste tehniliseks edasiandmiseks, on kolmandik valmis Kloostri-metsas, kerkimas on ka Piritall purjekeskuse kolmekorruselise hotelli tellisemüürid.

Piritall teed laiendatakse merepoole kaldat täitmisega ja raudbetoonist kaldakindlustuse valmistamisega 1800 meetri pikkuses Russalkast alates.

Samal ajal teostatakse va-

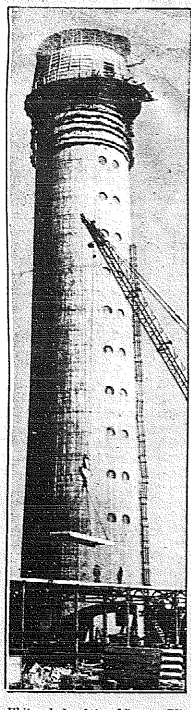
nade ehituste lammutamisi purkumiseks keha 314 meetri kõrgusest ehitusest, mida vajatakse olümpiavõistluste tehniliseks edasiandmiseks, on kolmandik valmis Kloostri-metsas, kerkimas on ka Piritall purjekeskuse kolmekorruselise hotelli tellisemüürid.

Paistab üldise, et rutatakse juba aegsasti, kuna nõukogude-lik ehitustempo on üldtuntud ja materjalid, masinad ja muud ressursid võivad luua tões tunduvald lünki.

Järg lk. 7

"Vabatahtlikud" olümpiaehituste töodel Tallinnas.

Ehitusel olev 314 m kõrgune TV-torn Kloostri metsal.

Kohustuslik lugeda: 30. okt.

EPL

Kolmapäeval, 27. okt.

Mao pärand

Võimuvõitlus Mao Tse-tungi pärandi ümber Hiinas on lõppenud radikaalsete pahempoolsete väljajuhastamisega. Pekingi poliitbüroost, eesotsas kolme nimeka parteitegelasega ja Mao lesega, Nii näib lõplikult olevat avatud tee Mao Tse-tungi ja tema kauaaegse valitsusjuhi Tshu En-lai selle poliitika jätkamiseks, mida Tseng Hsiiao-pingi väljajätmise vahelpeal ähvardas katkestada.

Rahva massilised demonstratsioonid esmal Tshu En-lai ja hiljem Mao Tse-tungi teinamisi näitasid selgesti, et rõhuv enamus soovib kaita teed, nagu Mao ja Tshu seda olid tähtsustanud. Kuna võimuvahetused korrad polnud muutunud, siis osutus Hua Kuo-feng kõige sobivamaks Mao Tse-tungi järglaseks ja Li Hsien-tsin näis parimasti vastavalt nõudmistele kadunud Tshu En-lai asemel tähtsustanud. Hiina uute juhtide praegumismiselle rajatud poliitika hõlmab isendast nelja suuremat küsimust.

Kõigepealt on muduigi tegemist riigi majandusliku asjaajamisega, mis ei tohiks pakkuda raskusi. Viimase kahekuumise viie aasta jooksul on hiina majandus nii jõudsalt arenenud, et edu tootab ka edaspidi kasvada. Näiteks on viljasaak 135 miljonil tonnini tõusnud 285 miljonil tonnini. Tere sead toodang on 0,6 miljonil tonnini kasvav 80 miljonil tonnini, oli toodetud 0,2 miljonit tonni asemel nüüd üle 60 miljonit tonni. Järelikult ei tohiks midagi segada Tshu En-lai ajast päritud majandusliku heaolu arendamiseks vajalikum eesmärgiga jõuda juhtivate maailmavõimude hulka.

Teiseks näib olevat küllalt kindel, et "pahempoolsete äärmuslaste" kõrvaldamisega on riikliku juhtoleku seisukohast tagatud ka edaspidine rahvuslik ühtsuse. Hiina rahvast näitas selgesti, et kultuurevolutsiooni aeg, mis kinnitab, et hiina riiklikus on võimelise ole saama isegi väga suurtes kartumistest. Hiinlaste rõhuv enamus, olgugi mitmesuguse meelsusega, ilmutas kasvavat rahvuslikkust nõnda, et üksmeel pigem kasvab ja vaevalt hädaohtu satub.

Kolmandaks võib küsida, kuidas kujuneb loova antisovjetismiga, mis on seni olnud üksiks peajooniks hiina välispoliitika. Tõenäolikkust pole oodata mingit muudatust, kuna Hiina seisab põlvkondeliselt nii USA kui Nõukogude Liidu hegemonia-taoluste vastu, kõigepealt aga tõrjub nõuko-

gude "sotsiaalliberaalismi" kui suurimat pead rühkavahelises elus.

Sellest tingituna tahab Hiina omalt poolt jatkata suhte sotsialistliku USA-ga kui militaarse vastukaaluga Nõukogude järgest suurenevale esimeisole maailma kõigis osades. Hiina taotlust iseloomustab muu seas poliitlik USA endise kaitseministri Hilse-ingeri külaasakuse, mis septembrist-oktoobrini, kuuksuajaks tervelt 23 päeva jooksul tal oli võimalik mitte ainult jutleda hiina juhtidega Pekings, vaid ka tutvuda lähemalt hiinlaste riigikaitse korraldusega, mida võrretele tavali- selt ei näidatada.

Suhtlemis- USA-ga soodustades loodab hiina juhtkond ühtlasi osasaamist USA tehnoloogilistest tippsaavutustest ja kaubanduse elustamisest ning pikapeale võimalikult suurendada USA poliitikat talvisi suhteid. Rõõbitel sellega on Peking endiselt huvitatud head suhte säilitamisest Lääne-Euroopaga ja Jaapaniga, nähes neis tähtsaks osi mitte ainult Moskva sõjajõudude kaitsemiseks, vaid ka hädapäraneid kaubavahetuses. Nõnda kinnitab kõrg Hiina uue parteijuhhi Hua Kuo-fengi esimest ametlikku avaldust, et Hiina ei muuda midagi oma senises Moskva-poliitika. Teist ei võimduki ka ütlelda, sest poliitilise olukorra analüüs ei jät- nud valikut.

Neljandaks ja võibolla kõige suuremaks probleemiks Hiinale on tema revolutsiooni tulevikku küsimus. Mineviku ajaloost tuntud revolutsio- nideel on tiidilisel ikka ol- nud kool faasi. Esimeseks oli vana korra kukutamine, mille teise faasina järgnes võitlus võimu pärast ideoloogiliselt positsioo- niti, kolmas revolutsioo- nideel komandantsi järele- konsolideeris uus ülem- kint, kes ennast võimuvõitluses oli suutnud maksma panna. Kui seda ajaloolist skeemi Hiina kohta rakendada, siis paistab, nagu oleks sel- 12. oktoobril 1976 jõustunud revolutsiooni teistest faasist kolmanda faasi al- gusesse.

Nüüd jääb ära oodata, kas uus parteijuhhi koos uue valitsusjuhiga su- davad ellu viia Mao Tse- tungi ja Tshu En-lai ka- va, mille kohaselt Hiina kaesoleva sajandi lõpul asuks oma kohale su- perrvõimude seas.

A. K.

Sam Bellow laureaat

Nobeli auhind kirjanduses sai tänava avalikkusele varem teatavaks, kui see ametlikult välja kuulutati. Selleks osutus USA algsest juudi päritoluga kirjanik Saul Bellow.

Tema peateosteks loetakse moodust kilmromaanid "Ameri- ka miljon" ("Angie Marchi sel- lused" (1953) ja romaan "Vih- makungas Henderson" (1969) mis kujutab rikka ja tänapäeva ühiskonnast tüdinenud USA mil- jonaari endaleidmise teekonda Aafrikas.

Reaktsioon Nobeli auhinna- le erinev. Mõnel pool leatakse, et Bellow on ometi üle hulga aja kirjanik, kes on loetav ka laia luge- jaskonnaga pool. Teisalt arva- takse, et Bellow pole mingi kir- janduslik väärtus. Auhind olevat antud USA kirjanikule, et paasa- taks vahetada tema kodumaal- ga.

Vastukarva

KAEBAMINE on ju nähtus, mis näitab ühiskondliku valv- suse. Selletoetu on see moes eriti kommunistlikus ühiskonnas, kus kodanik peab valvas olema. See on alms võimude, et kaitsta ennast oma kaaskodanike valv- suse vastu.

Ag kaebamist tuleb loomuli- kult ka mujal ette. Rootsis näi- taks on keegi kodanik kaevanud praeguse peaministri Thorbjörn Fälldini peale Kõle (konsum- tismis) kaebuse. Kuna Fälldin ole- vat müüdnud "poliitilist kohti ja ideesid". Kaebus on pisut segane, aga loomulikult õigustatud. Al- nuke vig, et see kehtib kõikide poliitlike kohta, eriti enne va- litud.

Kõik nad müüvad valekaupa, s.t. anavad lubadusi, mida nad hiljem ei mõtlegi täita. Juba Bismarck - kes tundis asja ja pani omal ajal kavala Prant- sumaa keisri Napoleon III-d seia peale - ütles, et kui keegi ei valetata nii palju kui valimiste- es, Tõenäoliselt jääksid valimi- sed üldse ära, kui nende eel ei saaks valetada. Ja sellest oleks muduigi kahju.

KOHTUSSE kaebamata on ka need mehed ja naised, kes koo- tasid N. Liidu põhisuude, mis nende järgi on "vabameelne maailmas". Alnuke vig, et kaup, s.t. tegelikult üld ei vasta lubadustele. Või mõeldes poli- tist, kes koostajad oma tood- tust müüa, võidab, et see on sealpool ei vasta keegi küsimus- tele. See tähendab: vastatakse ka kui koguni pikalt, aga mitte küsimustele.

POLITSEIÜLEMA peale Stockholmis on ka kaevatud. Seekord ütleb (justitielisele se- man) ja nimelt selle pärast, et ta on tarvitatud sobimatud suu- nagu me Juba eelmises "Vastu- karva" veerus mainisime. Ni- metada "rämpsuks" ausaid ot- silajutajaid me... See pole tõestisult.

Kaebaja leiab, et poliitsinik kasutab jämedaid ja tooreid väl- jendusi - ta pole nähtavasti näi- nud roostis seeriafilmis TV-s. Pea- le selle tulelevalt niisugune kee- leriivumine meelde 30-ndate aastate Euroopa ja tekitavat hirmu tulevikuks.

Lugepöetud pealekaebaja se- gab vist ära kaks asja - kolme- kümendate aastate Euroopa ja kaks ajastu Saksumaa. Aga nähtavasti peitab sel ajal Root- sias vaadates kogu Euroopa ole- vat Saksumaa, mis on muduigi vale. Ja kuidas oli sel ajal ette- veel tänapäeval edasi elab.

Ma olenem rohkem nõus selle järele, et poliitsinik, kes Root- si taarilajal laimamise sealt kohtusse kutsuti. Kohtuiku- noomisile vastas Pjori liht- salt: "Mina olen aus mees ja ni- metan asja nende õiged nimed. Sõnak, on sinik ja Ivan Ivan- vits on eesl".

Ei ole teada, mis kohale see peale otusatus.

TÕROHAD on moodas ajal tihti väga kardetavad palgad. Mainitud, keemilised ained ja radioaktiivne kiirgus võivad te- tajatele saada kardetavaks. Nende vastu tuleb tarvitusele võtta abinõud, eme kui on hilja.

Seda on tehtudki, muuhulgas ka Malmbereis. Suleti 600 lei- piga kool, kuna õpetajad lei- si, et seal on kardetav kiirgus. Väike prug õplasi teiti õpetaja- le - ja osalt ka teiste õpilaste - elu kardetavaks.

Muduigi on seaduses auk. On küll ära keelatud, et õpetaja ei tohi õpilaste kallal füüsilist väg- valdust kasutada. Aga kuulsi ei seisa, et õpilane ei tohi seda teha õpetaja kallal. Ja sellega muutus kool ebatravislikuks töökohaks. Arvatavasti tekitas see otus - vähemalt esialgu - rõõmu õpilaste huiaks.

UNESCO (UNO kultuurierga- ni) konverentsi puhul, mis avat- kas 30-ndal oktoobril Nairobis, on USA roostis kultuurisõn- teadust ja poliitikut ilmutanud avaliku riigi, milles ägitud pra- teeriteeritakse Israeli diskrimi- neerimise vastu UNESCO-s, kus Israeli on välja visatud, ja mujal.

Kirjanik oledas muuhulgas: rahvusvahelise humanitaar- satsioonid on viimaseid aegu ikka enam poliitiseeritud, terve riia poliitilisi aktioone on suunatud Israeli vastu. Israeli on isegi kutsutud välja süüdistada mõning- sed UNO algatusel ja ka paasa- tud UNO-st, Israeli on muu- hulgas süüdistatud Jerusa-

Pikapeale mudugi võis elu igavaks minna. Mine ja vaata TV- et USA kriminaalseeriat, sest oma koolis ei juhtu ju midagi põnevat - kool on külm.

Hiina oli ka sellega, et leiti ole- vat võimatu koolipõrkonna eral- duse muu maailmast, et väljajätmise "eldderd" - va- bandust! Ise desorienteeritud noored, ühiskonna ohvrid - kooli ei pääseks pahanõude tegem- seks pealegi. On küll võimalik! USA-s Baltimore näitaks on kogu ülikooli alla, nn. campus piratiga ja sisse pääseb ainult võtme varustatud tunnistuse et- teantamisega. Rootsi peaks ka sel- alni katsuma USA-le järele jõuda. Teistel ehitustel aladel nagu pangaröövimise ja muu ganster- luse hakkab ju vahe kiiresti vähe- nama.

NAISED CENTERPARTIETIS on väga mures roostis teatir- jaerimeis. Igaüks teab, et see tegelikkul nii ei ole. Või kui on, siis on see põhjalikkul vale. Sest sugudel ja uatema teaduse järgi vahesid pole. Isegi mitte seda väikest vahet, mille puhul prantslased "Elagu!" hüüavad.

Teine asi, mis järele ei jätke, et vahepeal oleksid nad peanõel sotsioloogid ja psühholoogid, kel- le teadus on nii noor, et seal on veel kõrg võimalik. Kuna selle vastu ümra vana teaduse - bio- loogia - järgid pole oma asjas sügugi nii kindlad. Nagi räägivad suude vahel ka teaduse muduigi mittemiljonijoonistat biologi- listest seadustest. Aga seda ei taha sotsioloogid kuulda.

Nende järgi moodne maailm lihtsalt ei tunnusta vana seadusi. Mida varem, seda hullum. Kõige paremad on seadused, mis me endile ise loome.

Nii ei kadugi see väikene va- he!

KODIMAAL valmistatakse hooliga Tammsaare 100-aastase sünnipäeva puhul, seal pu- hu on vastavald tähtsamat isiku- - näitaks Eesti kompartei se- kreträt - õelnud omad targad sõnad. Tammsaare juubel olevat näitaks, "kuidas Nõukogude riiklikult väärtustatki vastastiku- kuldurist".

Kahtlemata rikastab Tammsa- are, kui teda on tõlgitud, ü- sköök mistahes kultuuri - aga kas tuleb see vastastikuks rika- stumise? Kus on need vene kir- janduse kes võiksid eest kultuuri rikastada? - Sohtumisele on maapoes ja keelu all, Pasternak on surmud ja ka keelu all. Peale selle on veel riia kirjanikke vangias, Siberis ja hullumajas, ja kõnelevalt.

Kirjeldusekretär jätkab veel oma kōnet ja selgitab, kuidas Tammsaare sümboolselt tähistamine "näitab veel kord ilmekalt, kui- das sotsialistlikul korra tingi- mustes saab teoks kirjaniku rahvaks, kelle looming on kaalis rahvaks". Antakse ühe sinaga märku, et "kodanik! Eesti pe- leks kindlasti Tammsaare juube- lit pidanud - kuigi kirjanikule püstitati vabariigi pool mäle- stussammas juba tema eluajal.

Ja kui Tammsaare oleks prugv elanud kodumaa, kuidas oleks tema käsi siis käinud? Eriti kui ta oleks tammsaarelikult ha- kanud sõna võtma ühiskondlike nähtuste kohta. Nii nagu ta tegi seda oma ajal iseseisvas Eestis. Kuidas ta käsi hoidnud, kui sel- guib, et muuhulgas asjaoluist, et kodumaa välja antud Tammsaare artiklitele kogus on riia ar- tiklid välja jäinud...

TIMMUKURU

Soome ajaheht eesti pagulas- kirjanikkudest

Tampere ajaheht "Aamulehti" toob pikema artikli eest pagu- laskirjanike Tuuli Reijoneni su- lest. Artikkel on ühtlasi ka arvus- tus Arvo Mägi äsjalumunud no- vellikogu "Vana testament".

Eesti pagulaskirjanduse elus õigustatud aastakümnete kaupa leostab eesti kultuuri taet ning asjaolusid sihtust. Pole olnud kerge oma häält kuuldavale tava suure jõudude keskel. Balti riig- id oleksid kiiresti kadunud maailma teadusest, nende ka- dumine maailma poliitiliselt kaardid oleksid olnud silmapilgu küsimus, kui pagulased poleksid oma informatsiooniga hõõrind maailma teadust ärvel. Keegi ei oleks midagi teadnud väliskõ- sest rahvast ilma pagulaste pi- kes olemisest tegevustena.

Eesti pagulaskirjanduse on teinud läbi eri perioode. Varem põlvkond on loetanud kirjana- meid, kelle paari on andnud vana ja koma paguluses. Intelle- tualseid ja nõtalgia esinavad tihit rõhult, kodumaa näitustena on veel vaheldunud, Marie Under, Artur Adson, Gustav Suits, August Gallit, August Mäki, Albert Kivikas, Valev Ügi- moid - et nimetada ühe sugu- luse arv, et siin pagulaste ma- maal. Pidevalt loovad muuhul- gas Bernard Kangro, Arvo Mägi, Kari Ristikivi, Arvid Viirald, Raimond Kool, Salme Ekbaum, Helmi Mäelo, Kalju Lepik, kelle teostest osi on ka soome keele tõlgitud.

Kui rõõmustav, ka noor järele- kasv on olemas, uued nimed uue ideedega. Leidub nimeid, ajad, proosakirjanikke, reisiraamatuid, autoreid, on olemas näitekirja-

dust ja esseiste, kõigjal elavat teerõõruvõim. Paguluses ilmutab peale väikseid kultuuriajakirja ja mitu ajaheht.

Kunstile on vilgas, leidub muusikuid, kunstnikke ja väike- teatrit. Neis eistatakse nii uusi näidendeid kui klassikuid. Muu- hulgas ka Hugo Raudepa "Mi- ksuinuit", mis Soomes on eriti soositud.

Stockholmi teater sooritab ringreise ka provintsis, vastutvõt- ti on hea. Ka roostelised tunnusa- vad eest teatritunni, eestlased ntib teater olevat veres. Sama olene kogunud ka Soomes nii praegu kui varem, mil Aarne Vilsimaa ja Milvi Laid rõõmus- taid meid oma kunstiga. Milvi Laid suri mõne kuu eest raskesse haiguses. Aarne Vilsimaa esineb Stockholmis veelgi. peamiselt kirjanduskontserdide.

Produktiveerimad pagulas- kirjanikke on Arvo Mägi. Praegu toimib ta muuseum teatri draama- turgina. Sama elujõudu näitab kirjanik Bernard Kangro, et kirjanike kirjatuse juhataja ja kultuuriajakirja "Tuulimägi" toimetaja.

Arvo Mägi käsitseb oma ro- maanides tihti ajaloolisi aineid. Ta äsjalumunud "Vana testa- menti" sõidab kakskesti novelli kirjanik 1925-1925. Motivid on asetatud rõõbiti vastavate Vana Testamenti sündmuste näidete- ga. Inimene püüab samana aastatuhande väitel, tal on samad probleemid.

Mägi novellid moodustavad teatud määralt lühikeid eest- raskes ajaloost. Peatõrk lasub siiski psühholoogiliste proble- mide lahendamisel, mille puhul Mägi kirjanikkul on terav, suig lahkab sügavalt.

neile kallale. Sellist hoolimatat jätkavad juudid oma istumistreiki.

MARSIL EI LEITUD EI

USA teadlased arvavad nüüd kindlasti, et Marsil pole olemas mingisugust orgaanilist elu. Ma- rsiarve on võetud ka ninaalt. Viking 2-se automaattiline labo- ratorium on sooritanud Marsilt korjatud äia kella kõrgi võima- lused proovid, leidnud orgaanil- ise elu jälgi.

MACMILLAN NÕUAB KOONDUVALTUSIST

Pärast 13-aastast vahepeala on endine Inglise peaminister Har- old Macmillan esinenud avai- kul TV-s ja nõudnud koonduva- lituse moodustamist. See pida- valt olema ainsus moodus, mille abil Inglismaa võib lahendada praegust kriisi.

Konservatiivide pool ideest väga vastumust, kuna nad loodavad, et kui Inglise ministri ja paa- sed, võivad valitsemis. Mac- millan hoidus tarvitamast sõna "koalitsioon", mis on ebaopu- lisaarne mõiste Inglismaa poliiti- kas.

Mis juhtus

KOREA SALAKAUP KOGU EUROOPAS

Suurem osa Põhja-Korea di- plomaatilist Euroopas on võtnud osa sotsialistisemist, selgub politseireportidest. Arvatavasti Varsavi on olnud selle äritege- vuse keskus. Langevad ära oletused, nagu oleksid saaton- ded ametnikud ajanud asja oma kael. Kogu operatsioon näib eestlasele järele jätitud teos- liselt Põhja-Korea pealimas Pjongjangist.

Põhja-Korea diplomaadid on väga lihted süüdistuste suhtes: Kõik see, mis on seismud Rootsi sõnades on vale. Meid on solvatud ja me võtame vastu- binõud tarvitusele.

N. LIIDUS PEKSTAKSE JUUTE

Kaheksalt juuti, kellele ei antud väljajätmise N. Liidust, sü- distatavad N. Liidu poliitilisele pealimas. Juudid teostasid hävitusreisid N. Liidu üleri- nõukogu lokalides. Ohtu all nad sealt välja ja viidi bussiga kuhugi metsa. Kui juudid sel- leks kiiresti bussist lahkumast, tungisid erarides poliitsinikuid

Lääne nisu N. Liidu sõjaväru-salvedes

OTTAWA (EPL) - Desistad Ida-Euroopa Rahvaste Ottawa osakonna korraldusel pidas "The Toronto Sun" toimkond L. J. Zink ettekande teemal: "Kas Lääne maailm peab vastu?". Sissejuhatust teostas Kanada Rahvaste kohaliku osakonna esimees Walter Pent.

Kõneleja rõhutas, et N. Liit on oma relvastuse poolest ülitavalt ületanud järele jõudnud lääne- maailmale ja kinnis sead üla- kuse N. Liit on omandanud teke- stisioode laadimise tehnika, mis teeb SALT-I kokkuleppel senisest keerukamaks.

Eristil tähepanu pühendati et- tekandele N. Liidu tsiviilkaitses. Üldiselt personalit üht 6000 inimese ja kinnis sead üla- kuse N. Liit on omandanud teke- stisioode laadimise tehnika, mis teeb SALT-I kokkuleppel senisest keerukamaks.

komandokeskusi. Moskva ligilaid aasub neli higeipunkrit Poliitibü- roo ja kaks KGB jaoks.

Maa all asuvad ka higeisuured mõnismused, US on nimeanud, et Kanada on olnud kaasa aidanud N. Liidu sõjaväru- teadmisi- seks.

Rakettide sõlt on viimaseid ajal N. Liidus ehitatud väga tugeva- teks ja on võimelised vastu pa- nema ka ootamatuid rünnakuid. Etteandja meelest on psühho- loogiline vastupanu läänes nõr- gestatud vasaapoolset mõjuta- tud väga pressil poolt.

Siit ja Sealt

Mainio Mälo kutsuti uueks Philadelphia Eesti Segakoori- dirigentiks. Kõnisepp, hinnatud Kanada eesti kooli, ametas Toronto asustatud eest konsti- mumeumile lauljatar Helmi Re- temi portreemali.

EESTI PÄEVALAHT

Eestiska Dagbladet
Päevaleht Juhani Kõks
Vastutav väljandaja
(asuv viig.)
Arvi Mõro

Toimetaja ja tallus:
EESTI MAJAS Stockholm:
Wallington 32, 17
Postiaadress: Box 667
101 28 Stockholm
Telefon 21 84 44

Toimetaja Eestikkumä Juri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 170, 651 02 Eestikkumä, tel. 016 147 772
Telefon 21 84 44
Koolitusasutuste postisõno 60 50 00, 6
Eesti Päevaleht Forläng AB
Stockholm

Tellimistunnusad:
Aasta (12 kuu) - kr. 215,-
Termin (4 kuu) - kr. 78,-
Eri - kr. 12,-
Väljandaja EESTI PÄEVALAHT
FORLÄNG AB
Stockholm

Trükkija: Eestikkumä - Kurrens
Tryckeri AB Eestikkumä - 1976

Stantluki nooruse austakoooleku pool "Trossenis" Stockholm'i Fridehmsplanil esinesid noored rahvatantsijad "Kassari" perest (EPL-foto Trummer).

Kirik pöles Leedus

Leedus, mis testavasti on katoliiklik maa, on pidevalt raskesti kiriklikul alal, millest informatsioon toot pörandal al ilmu leedukeelne "Katoliiku kiriku kroonika".

Selle kaudu sai testavaks, et senini seilgimata põhjustel süüts polema 17. märtil Shaulais. Läti piiri lähedal, kiriku kuu tulekahjust koe informeeriti tuletoojat, et saanud see kustutustööde tulemusega hakkama.

"Arvatakse võtta suuremad mõtted. Hädakuurkorras pöanduti koguduse tegelaste poolt Shaulais asunud sõjaväekolde poole. Sealt reageeriti ja saadeti sõdurid kustutustöödele.

Kiriku torn hävis tulekahjus täielikult, kuid süstus jäi enam-vähem hüvinemata ja on remonditav. Kas ja kuidas restaureerimis ja parandustööd suudetakse läbi viia, on lahine. Teatavasti vajatakse remontimiseks materjali, mille saamiseks on lood ka küllalt keerulised. (VES)

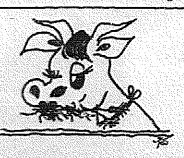
EPK-le uus peasekretär

EPK Esinduse uus peasekretär Rudolf Schmuul.

Eesti Põllumeeste Kogude Esinduse keskjuhatuse tööhjatus on omal kooolekul Göteborgis välis meks peasekretäriks senise peasekretäri abi Rudolf Schmuuli. Senine peasekretär Ruut Paigant oli juba varem omal soovil tagasi astunud.

Rudolf Schmuul on pärit Muhumaa, kus sündis 1921. Töötab Rootsis üldinimust kalanduskonsulentina. Vajutuna Rootsi Esimaste Esinduse on ta Esinduskogu abiesimeheks, kuuludes Rahvusliku Parempoolse rühma kooolelu. On Eesti Põllumeeste Kogude (EPK) Rootsi Esinduse esimeheks. Elukoht Vänersborg.

Saksa marginaale: "Rahvarinne" ülikoolides

BONN (ME) – Saksa Liidubonnariigi ülikoolides tegutsevat m. tudengiparlamendides võimutseb juba mõnda aega "Rahvarinne" – enmast sotsiaaldemokraatlike nimetatavate ja kommunistide vennalik kooole. Tulemuseks on marksiidist propaganda, õppetöö segamine, teistimõttejate terroriseerimine, kaasa arvatud füüsilise vägivalda ka õppejõudude vastu.

Hiljuti pöördusid kristodemokraatlikku ringi organiseeritud tudengid ringikirja elanikkonna poole, et majandusliku abiga murda purastis ülevõim üliõpilasparlamentides. Selles ringkirjas öeldakse:

"Pahempoolsed ekstremistid ülikoolides suunavad oma rühnakud demokraatliku korra põhitõdede vastu. Terves reas üliõpilaste on ka õppejõududeesse infiltratsioonid märksa, mistõttu nad on saavutanud tulevaste akadeemiliste poliitiliste orientatsioonide mõjutamist. See võib saaga, otsustavaks meele maia tuu tevikule.

Kristodemokraatlikud üliõpilased jätkavad:

"Pahempoolsed ei tohi alahinnata harvenemud demonstratsioonide ja rahutuste järgi. Pahempoolsete radikaliseeritud kirisedemokraatlike üliõpilaste ring olusustavalt vastu. Juba 15-es ülikoolis võimale saavutada koos moodutaks gruppideks ülekaua. Enamikes ülikoolides domineerivad siiski veel pahem.

poolsed ja radikalid. Neil on kasutada mitmesuguseid majanduslikke võimalusi.

Nad kuritarvitavad üliõpilaskonna organisatsiooni liikmeks (kogusummas 15 miljoni marka aastas) oma kommunistlike propagandaks. Lisaks sellele finantseeritakse neid veel nagu näiteks Marksistlike Üliõpilaste Liitu "Spartakus" DDR-ist. Et neile jõudude otustavalt vastu astuda, on kristodemokraatlike üliõpilaste ring (HCD) sõitvut oma sõprade ja poolehoidjate abist. Ka väikesed ja pistanõetud atitavad selleks kaasa."

ASUTUSE OMAVOLIVÕRTOOLISTE VASTU

Saksamaal töötavad välismaalastest rändtöölised kardavad kõige rohkem saksa ametiautustest omavoli. Kinnitas välismaalastest töölise rahvusvahelise foorimi juhatus Frankfurtis. Vastavalt väljaandud kommunistlikele on seni umbes 600.000 rändtöölise – enamuse vastu tahtmist – korutrikusse tagasi pöördunud kus nad isävad enamasti tööta.

Mõned töömõtted ja asutused välismaalaste küsimuses olevat kasutanud mitmesuguseid trikke ja rändtöölise puuduliku olukordade tundmist, et neid sunnida maalt lahkuks.

Nii olevat asunikeleelid rahvastatud piirkondades ja väikesemad eskrimused liikumääruste vastu ahnult ettekaneks, et välismaalastel peatushüba võtta, resp. mitte pikendada.

SKORZENY PARAST KARISTATU LEHTE

Noori ohustava trükise reklaamimise eest karistas Müncheni ringkonnakohtus parempoolset radikaalse ajalehe "Nationalzeitung" väljaandjat ja üht toimetustöötajat 1500 ja 840 mark, rahatrahviga peale. Nimetatud ajalehti oli teinud reklaami läinud aastal surnud legendaarse sõjakangelase Otto Skorzeny mälestusraamatule Wir kämpften – wir verloren.

Raamatult, milles ülistatakse natsionaalsotsialismi, vägivaldat, või kui nad on pornograafilise sisuga, ei tohi avalikult müüa ega reklaamida. Olgu, et ajalehekioskid kubesivad pornograafiamagasiinist publikatsioonide ringi Hessen ja Nordrhein-Westfaleni liidumaades lubatud koolide õppeprogrammis ei ole klassivälisele parolele ja laste kõrvale jaoks liiga mahlakaid väljendusi.

BAARIDAAMIDE 400-MEETRI

Ule 6000-e pealtvaataja meedias tähtsustatavale, mida läbiõieks külastab 1006–2000 pealtvaatajat, Saarimaa väike-linn Homburgi jalgpallimurakoonna treener Klimatschekski. Ta teatas eelreklamiks, et pärast 1. poolaega tulnub jalgpalliväljakul võistlus 400 m. jooksupole jaoks ülakehadega baaridaamide vahel.

Enkhi Liiduvalibariis pole mureall eeskirjad enam ranged, loeti taloil etendust siiski kõlbustatuseks. Sotsiaaldemokraatlike "spordivõistlustele" näidati seksi asemel hundikoerte dressuuri. Kuidas treener paise, pettunud publiku omakohtust, sellest polnud teate avaldand ajalehes juttu.

VAHELEHÜÜETE TASE LIDUPÄEVAL

Lidupäeval on kõige sagedamaks mürgitsemaks ja vulguraismaks vahelehüüdjaks sotsiaaldemokraatide fraktsiooni esimees Herbert Wehner. Ta poleerileis temperamendiga poliitiku, kelle kõneviis meenutab poliitagitatoorit.

Nüüd on üks Mainzis asuv kirjutus andnud välja eriramatut Wehneri vahelehüüete kohta. Raamatut eessõna on kirjutanud EDU-poliitiku Gerhard Heidemann. Ajaleht "Die Welt" avaldas hiljuti mõned leebemad vahelehüüed sellest raamatust. Osa Wehneri vahelehüüetest ei kannata trükitumise vähemalt ajalehes veergudele mitte. Allpool mõned vahelehüüed, mis iseloomustavad Wehneri stiili.

"Teie olete siia. Kas teate seda?"

"Teie olete hulguis."

"Teie naer ei rahulda teid pidavalt, ehkki teie müüdu endarahuldaja (enaneer) olete."

"Rahvasaadikud alluvad ainult oma sõmbele. See ei kehti ministrite kohta, kellel nagunli pole süüet olemas."

Ehkki Wehner on tarvitanud pidevalt sõmusemõna oma poliitilise vastastik ühiseerimiseks, ei käi see paragrahv siin. Raamasaadik on ametikoostuste läitmisel puutuman isik. Eraviisilise mõtetevahetusele on talisoid väljendused teatavasti karistatavad. Ka siis kui peaks olema tegemist rahvasaadikuga. (MEIK)

Eestis suri 4. oktoobril Alise Ulbo, n. n. Kelder.

Riin Rivanool PIPI

Te ju tunnete teda. Mitmel korral olen temast juttu teinud, seeläbi Pipit liika. Ta oli mu püritil, pliske pagagol, kes meid nii palju aastaid rõõmustanud oli.

See ei tähenda, et keegi on väike, oma hing ja oma tahtmine on tal ikkagi ja seda oli Pipilgi. Kui midagi ei meeldinud, ajas ta suled kohvile, teki kurja häält ja tonkas vihaselt noka. Samad inimesi saatis ta varesemoodi kraakudes uksele ja lendas neilt alati järnu keerguga tagasi. Välja ei lennanud ta kunagi, kuigi ta seda igal ajal teha oles võinud.

Suplemist Pipi ei armastanud. Vähemalt alguses mitte. Linnuvann sai küll sooja vee ja puurikuse ette pandud, aga ta lihtsalt ignoreeris seda, või siis haaras varvaste ja norkaga puurikusest kinni ja karjus.

Kuna Pipiga oma pidevased kohviõmised sageli kahekesi tegelesid, kui telefonil vastamata tulin, leidsin Pipi oma kohvitassist vanni võtnast. Rapisil tilbade ja kallast noka omale kohvi tle turja.

"Heldus, nii tohi! Kleopatras suples küll eesliiplimas, aga kohvi sees... See ei kõlba!"

Edaspidiselt sai Pipi supluseks veeatidurli kohvilauale või veel parem, kraanikaussi, kus ta kraanist tasakesi nrisseva veel dultil armastus võtta. Sapis ja rapis seil nel, et kõik loomend.

Andamast sai Pipile sõidamesiber. Otse isaliku hoollitsemaga uuris linnuke Aadama kraevallat, silus noka ja juuksealaku ja näis valitse kudratamisega isegi ta soengust loomata. Juustepallias lenuvõlli keset Aadama pealage oli istvates Pipile üks himmatavamad peatuskoht. Ja kes koduselt liiga pikaks ajaks jäi, selle vastu oli Pipi ote ettehiitvat ilolevit, et teinud nagemakoli.

Kui viimati kolmenädalalise reisi järele koju jõudsin, oli Pipi haige. Ei lennanud ega söönud, kuigi Aadam terti talte igasoo võimalikku ja võimaluse kohta välja oli pannud. Midagi ei aidanud.

Viisin Pipi loomaarsti juurde. See vaatas, uuris ja diagnoosis oli liiga "vanadusõrnis".

"Kui ma ei" vaidleis. Nad pidid elama ju umbes 15-aastaseks, minu oma on alles 8-nel!"

"Vahaduses, mõtats võib-olla, puuris ei kunagi. Mina oma praktilises pole veel ühtki file 9-aastavannuse näinud. Vanaduses tuleb neile kas müni kasvatja, hingamisteede põletik või muud. Võimalik ka, et põhihaigusega häärit, ütlete ju isegi, et olite kaun ära. Ärge kuratage, hoidke ta soojas, annan teile linnukese kaasa, küll rohud, aga eluhoost siiski võtke. Võtte münte 10 püsia pärast helistada."

Pipi tuppäi sai pandud elektrisõledojada, teie välgisi sõõdetud ja läbituhtu igapäevane rohuandmis-agoonia. Ta rabeles ja karjus, kuniks jõudis jaksus, kui talte silmatilgiti rohtu nokavahle pandi.

Iga püsivaga jäi Pipi nörgemaks. Peo sees hoides sõitsime tema nälga, kus ta puuri soojendava sügispiäksse käes ilhe akena al teise alla tõstisime, lina et see teda enam rõõmustada olesks sunnud.

Siis jäid ta jalad kangeks ja vaheldu liikumisvõimetiks. Noka tõmbas ta enda siiski veel redelipulgale ja jäi sinna lehamä, pea viitu kui padjal.

Rohumõeldisest jätsime ära, keegi meist ei sunnud Pipi silmis näisi ettehiitmist ja shastust, võitluse alla laandamist.

"Laseme ta arstid magama, peana, lahume tal surra väärkalt kuni ta veel tilu liigutada suudab." Ahastasin mina, et Aadam ei nõustunud elu võtna sellest, kes meid nii palju aastaid rõõmustanud oli.

Lõpuks lamas Pipi vald veel puuripõhjas, peitis pea murka kui pelgupaika otsides ja lõõtsutas. Võib-olla oli tal valus, mille kõigil oli.

Olin kodust ära, kui see juhtus. Kui Aadam sinna helistas, siis teadsin lina ütemagast, et Pipi ei ole enam.

Margus oli koduselst vastas.

"Ma ei tahtnud, et sa nutaksid, emal Matsin Pipi maha," ütles ta.

"Kuhu?"

"Adu rabarberipõissa alla. Ilusas karbis, vati sees, mitte jalga sügavale, kui ei tiksik loon teda sealt välja kaevata ei saaks."

Miks just rabarberi alla, ei osanud ma esialgu talvata, sen silis mõistis, et selle suured lehed olid kü varjupaigaks väikeste linnule. Küllap Margus nii mõtleski.

Ei, ma ei nuta. Tõs aken on lahti. Sealt pääses Pipi hängeks kindlasti taevavõltsuse, sinna osatusse, vahaduses, kuhu ta oma enupievi kunagi saanud ei olnud.

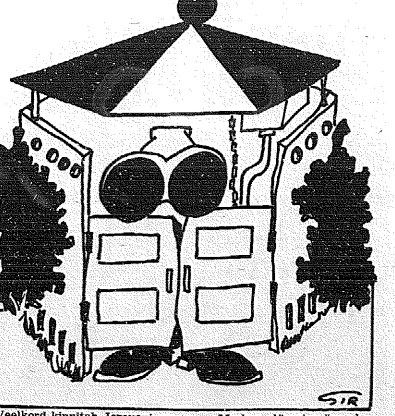
"Ostame ühe," teeb Aadam nörka katset, kuigi teie temagi, et me seda ei tee. Teist Pipi ei ole. Meile sellist rõõmuotust, kui oli meie värviergas siristaja.

Ma unenägudes lendab Pipi endistviisi maadukes varahommikul me magamistuppa koos päikesetõusu ja ärkamisega, istub padjale ja ootab.

Ja ma leian lauluirades:

"Mut oli üks väikeste laululind, kes alati, alati, ootas mind. Ta ütles, mu laps ära kurvasta..."

Moskva-olümpia (12)

Veelkord kinnitab Jerevanis raadio, et Moskva olümpiaaegude kulaiste ja sportlaste julguleku garantseerimiseks on selleks KGB poolt erilisel määratud julgeolekumõlg Igor Hryakovitsh Nushnik kasutusele võtnud lusa enenagematuid meetlusi.

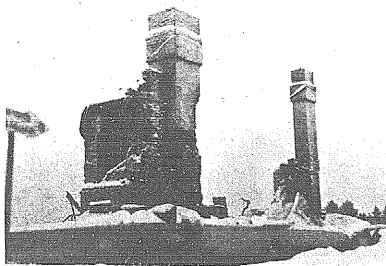
Sügisene automatk Soomes, mis kestis kaks nädalat, ulatus teise nädala algul Suomussalmile.

Reisijaid huvitas Suomussalmi peamiselt kahest aspektist.

Aastavahetusel 1939/40 sai see nimi eestlastele, kes toona jälgisid Talvesõja kulgu, väga tuttavaks.

Suomussalmi kihelkonnas, eriti aga selle keskuses, kirikukülas, toimusid tollal ägaded lahingud, kus venelased kaotasid oma kaks divisiooni (163. ja 44.). peaaegu jäagilt.

Teiseks huvipunkti oli asjaolu, et Suomussalmil elas, töötas ja suri soome isikupärasemaid kirjanikke Ilmari Kianto, keda eesti vanemapõlve kirjandusesõbrad tunnivad hästi tema peateoste "Punane joon" ja "Räbalaranna Joosep" kaudu.

Vasakul: See, mis Suomussalmist jäi järele Talvesõja ajal — haigla varemed. Paremal: Osa sõjasaagist Suomussalmil.

Ringreisil Soomes

Ilmari Kianto kodupaigas Talvesõja Suomussalmis

Jõudsimme õhtu eel Suomussalmi kirikukülas, kuhu olime saabunud Soome Lapi kaamelast ümbrusest, Pühätunturist. Peatusime Shelli bensiinijaama ees Suomussalmi uue kiriku ja sangarite-kalmistu läheduses. Kohtasime seal vanemat meest, kes sõbralikult juhatas paiga, Matkustajakoti Kaleva, kus võisime ööbida. Ütlesin mehele, et oleme eestlased ja tuleme Rootsist.

Ta sai sellest teada. Ja nii oli ka meie põgus jutt kalmendunud Suomussalmi lahingute. Ta oli ise mõlemas sõjas võidelnud. Talvesõjas ja Jätksõjas. Ta kinnitas Talvesõja rasked kuld võidukad võitlusi Suomussalmil, kus ta ise kaasa oli. Venelaste kaotused olid suured. Ja suhteliselt suured olid Soomegi kaotused. Ta ütles sangarite-kalmistule:

— Seal puhkab 300 soome sõdalaist.

Järgmisel päeval nägime, et seal oli mõlema sõja ohvrid ja ka need, kes olid tõenäoliselt hiljem sõjaväestusest armu.

Kuld rühva enamuse moodustasid ikkagi Talvesõja sangarid, na langenud.

Olin lugenud kindralmajor H. Sillasvoo raamatut "Võitlused Suomussalmil", mistõttu mul oli üsna tugev ettekujuvus loomast võitlusest. Suomussalmil kaitses ülemjuhatajana kindral Sillasvoo esialgu ainult 15. jalaväepataljoni, mis koosnes suurelt osalt reservistidest (kõutunud õppustele sügisel 1939, kui Soome ja N. Lõuna vahetõttu oli teravõim) ja pealegi puudulikku koolitusega. Hilisemate täiendustega moodustati Suomussalmi kaitses 9. divisjon.

Venelane alustas 30. novembri hommikul Raste-Jõgus rünnaku 163. divisjoni, täiendatud ratsaväe ja soomusjõududega.

Põikasime ka Raatele, N. Lõdu piirini, kuhu on Suomussalmi kirikukülast ligikaudu 30 km. Raate teie ääres, Purasjõe kaldal, on Talvesõja võitlupaigad veel kohati nähtavad: seal on turistikute vaatamiseks säilitatud võitlusteegne korsa, seal on sik-sakiline kaitsekraav ja üsna piiri läheduses on mälestuskivi — seal sai hilisemais lahingus, kui venelased olid taanduma löödud, kangelasrannas 3. kompanii kapten Eero Kontula, "vapper, tähelepanu ja imetlust vääriv sõdalane," nagu kindral Sillasvoo teida hindab.

On loomulik, et ülekaalukate vene jõudude surve ees tuli esialgu taanduda. Loovatati ka kirikuküla. Elanikud evakueeriti lääne poole ja hooned põletati, et venelase ohukorda ei jaks talve tõttu mitte soodustada. Lahingud Suomussalmi metsades ja künnapaigadel kestsid ligi kuu aega. Hiljem vene 163. divisjoni allüksus 44. divisjoni hävitati Raste juures jaanuari algupoolel 1940 ja sellega olid kindral Sillasvoo üksused oma ülesande lõpule viinud.

Eriti rasked võitlused löödi Haukila küla pärast Raate teie veeres. Sealneid vene kaotusi iseloomustab sõjasaak, mis kindral Sillasvoo kirjelduse järgi on: 40 välikahurit, 29 soomuskaitsekahurit, 13 ohukaitse-automaatrelva, 27 tanki, 6 soomusautot, 20 traktorit, 180 veoautot, 300 vankrit, 32 väikõõki, umbes 60 elusat hobust. Lisaks veel tohutult hulgal lastemoona, sidumismaterjali, arstideid ja meditsiinilisi instrumente j.m.

Kindral Sillasvoo ütles: "Suurte võitude hinnaks Suomussalmil oli paljude vagrale sõdalaste sõidameeri. Kohusetruud ohverdasi nad oma elud oma kodu ja usu eest. Valged riidid kalmistult jüstustavad ohvreid ja näitavad rahvale au teed, mis oli raske küda ainus."

UUS SUOMUSSALMI

Nüüd ei ole Suomussalmil enam sõjajälg. Tõukas ja usin karjaja rahvas on oma kodupaiga jälle üles ehitanud. Nii on kirikuküla liskas ehinenult nimetatud reisiatjekodu Kalevale veel ekskursioonide-maja, on koduko-hamuseum, ajakohane teeninduskeskus erialade kauplustega, bussijaamaga j.m. Uus moodne kirik kellatorni eemal tõmbab endale tähelepanu.

Suomussalmi kihelkonnal on suuri, 5500 ruutkm. Hõlmab kogu Koori-Kalnu idapoolse maa-ala. Suomussalmi maa-alal on roh-

— Siis ju kohe hõimlased ja elate maapagulastena Rootsis?

— Kyllä, ütlesin. Siirdusime sinna 43 aastat tagasi Soome kaudu.

— Kas olite ka Soome rindel?

— Mina mitte. Aga eesti noormehe oli Jätksõja rindel rohkesti.

— Olen sellest kuulnud.

Ilmari Kianto monument Ämmänsaarel.

kesti järvi, nendest on suurimad Kiantjärvi ja Vuokki. Eestimene on 48 km pikk ja sügavalt koha 44 meetrit künneid. Järved ei ole suastunud. "Kalad on liika veel algupärase matsega," üteldakse.

Teed on eeskujulikk, automatk soodustavad. Kogu maanteevõrk on heas korras. Uue tei nimi on "Eunon- ja Rajan tie". See kulgeb Suomussalmi kirikukülast otse ita, vahetult piirialasess Kulvajärvele, kus asub Viena — ruunalaute sünnimaa. Seal kõnelavad veel nüüdi Kaleva murret.

Ei ole enam sõjajälg. Aga see-est on rohkesti sõjajälgide märke. Nendest väärab eriti tähelepanu Väino Aaltose kujundatud Talvesõja mälestusmärk Liekkipatsas — Tulesammas,

mis asub Karhulanvaaras, Suomussalmi kirikuküla lähel. Karhulanvaaras on, muide, sündinud Soome esimene president Ståhlberg. Ja Ilmari Kianto lapsesõlvõhodu on olnud just samas paigas, kus asub nüüd "Tulesammas".

SUOMUSSALMI KIRJANIK

Suomussalmi kohta öeldakse, et see on Ilmari Kianto armastatud kodukant, Ryssyranna (Räbalaranna) Joosepimaa. Huvist kirjaniku vastu toimus ka meie matk Ämmänsaarele, mis on mõne kilomeetri kaugusel Suomussalmi kirikukülast läände ja asub männimeisa kuumis õmbrust. Ämmänsaare on Suomussalmi valla majandus- ja kultuuriline keskus ja seal asub ka vallavalitsus.

Peatusime Ämmänsaarel oli üpris põgus. Vaatasime ka Ilmari Kianto monumenti, mis avati kirjaniku 100-nda sünniaasta puhul 1974. Kujur Kain Tapper on selle impeeriväe ja pronksi valadud samba autoriks. Vaatasime ka Kianto muuseumi. See asub pluit väljapaol Ämmänsaarel. Muuseum — endises talumajas — oli aga sulatud. Ei selgunud, kas majas hakati teostama remonti või oli muuseumi teisele viidud. Akende kaudu nähtus, et ruumides valitses korraldus.

Ilmari Kianto (endine nimi Kallamus) võitis praeguse nime omaks kirjanik Johannes Kianto-nimise õhusele a. 1908. Kianto-nimi on põhiliselt soomusel Suomussalmil (nii. Kiantjärvi). See sobib hästi ühendusele tema loominguja. Tema "kesk-selmaks töökojaks Suomussalmil oli kuulus Turjalinna, eluaste, mille ta rajas aastast 1910 rüht. Järelastat 12 ha saunaele maa-tilde", kirjutab Eino Kauppinen Kianto "Valitud teoste" eessõnas.

Loodusekirjeldusteks ja inimeste iseloomustusteks oma loomingu on ta ammentunud alust peamiselt Suomussalmi ümbruskonnast ja Kainuu põllulaantest. Tema tegeliku elu põhinevad rahvaelu-kirjelused on leidnud viimasel ajal noorema kirjanike-põlvkonna poolt jatkumist ja põlvitud "kainuismi" nimetuse. Ilmari Kianto kuulub ise Eino Leino, Otto Mannise, Larin Kyösti, Joel Lehtose, Maria Jotuni j.t. kaasaega.

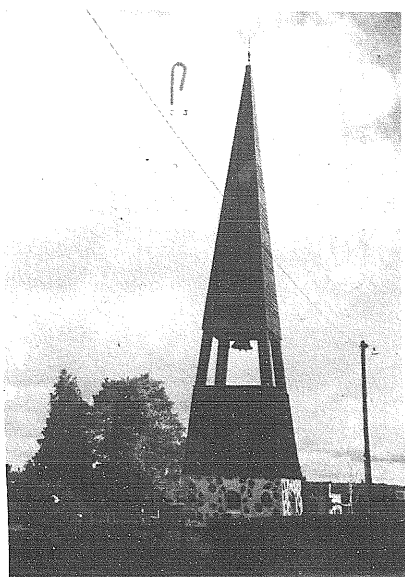
SIGARILAADIKU LUGU

Kianto ja tema Turjalinna on mitmeti seotud ka Talvesõjaga. Kindral Sillasvoo ütles oma raamatus: "Lõuna kolonn maandus kol. jtn. Pärastasi juhitud kirjanik Ilmari Kianto villa Turjalinna juures. Villa oli majutatud venelaste poolt ja nädal varem põletatud selle meie patulid. Varemleis ja muudes patkades ramal kohati venelase vastupanupest, mis hävitas."

Venelaste ja Turjalinna pärast sattus Kianto küll "sõjasaagist" vanglasse. Kaasani välikohus määras talle kuu kuni vangistust. Ta istus esiteks Mikkel läänvanglas ja hiljem Helsingi Keskvanglas, kust ta pärast va-

Vasakul: See, mis Suomussalmist jäi järele Talvesõja ajal — haigla varemed. Paremal: Osa sõjasaagist Suomussalmil.

Suomussalmi kiriku kellatorn. (Foto TR).

herahu sõlmimist vabastati president Kallio otsusega.

Kui ma Suomussalmil selgitsin pääsemise võimalust Turjalinna ja jutt kaudu Ilmari Kianto, siis kõhsti, et kas ma tunnen tema "sigarilaadiku" lugu Talvesõja ajal. See pidi olema Suomussalmi veegli kõnealuseks. Olin sellest lugend paar aastat tagasi Tampere hommikulehest "Aamulehti".

Kui võitlused Suomussalmi külnesid tõiseks ja kirjanik pidi oma Turjalinna maha jätta, siis kirjutati ta vene keele oskajana sigarilaadiku kaanele: "Venelased, seltsimehed! Austage mööda minnes väese kirjaniku kodu. Seal on saar, kuhu pääs on vaba ja seal on vaba ja muld ehitusi idapool. Olen minagi olnud Moskvas 1901—1903."

Soome patrull leidis sigarilaadiku tekstiga ja sealt siis sõjarefertiitidust saigi alguse. Kianto kirjutus ise sellel teemal hiljem raamatut "Omat kolat priivat", mis on olnud samanimelise filmi aluseks.

ARVI MOOR

Uudiskirjandus

KAKS URIMUSTEOST ILMARI TAMMELOIT

Prof. Ilmar Tammeleit Salsburgi ülikooli juures on ilmunud 1976 kaks uut teaduslikku uurimust eiraamatutina: Uurimus diguustoloogika üle: "Studia di Logica Giuridica" koos Itaalia diguustoloogilise dr. Ivanhoe Tebal-deschiga (Milano 1976) 183 lk. edast: "Logische Verfahren der Juristischen Begründung" koos dr. Gabriel Moensiga (Australi), Springer-Verlag, Wien-New York, 1976, 111 lk.

Esimise seisukohavõtte nalle Tammeleit uurimusele selle teadusliku maailma eriteaduste poolt — kellele hulgas Tammeleit sammub esirimas — on oodata lähemal ajal.

ALEKS. LEINJÄRV MEENUTAB

Nüüd 80-ndate pürie jõudnud E.V. haridusministeeriumi vahabardustöö nõunik Aleksander Leinjärv USA-s jõudis lõpule oma mälestuste jaadustamatega "Tähtsimehe". Kaasani kirik lühel aastavahetusel trükkis. Mälestused algavad autori noorusajaga Pärnunaal ning käsitlevad Vene tsariaaja lõppu

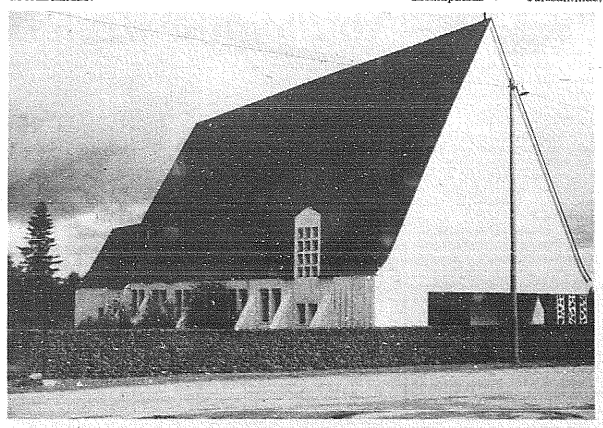
ja E. Vabariigi sündi ning pingutusi omavalitsuse-austuste korraldamisel. Silmapaistva peatükki moodustab autori teie kõrgemale haridusele ning periood haridusministeeriumi teenistuses.

Oledes, kus võoras võit pidevalt hävitas Eesti iseseisvuse ajalugu, on mälestused korvamaty väärteuse. Nad käsitlevad ka j II Saksas okupatsioon aast 1941—1944 ja N. Vene aega 1940/1941 andmetega, mis seni ei ole avaldatud.

Teesele kirjutus sissejuhatuse haridusministeeriumi haridusnõuk koolide peainspektori 84. aast. Raul Raud, lõppena on kirjanik Johannes Kaupit.

Reekviem Helen Tobiaselt

NEW YORK (VES) — Helen Tobias-Duesberg, eesti naishelel looja Rud. Tobiasi tütar (ning Marja Duesberg ema), lõpetas hiljuti 12-aastase vaimuliku sur-100 reekviemi baritonile, sopranile ja instrumentidele. Esietekanne toimub New Yorgi Pauluse kirikus.

Uus kirik Suomussalmil, ehitatud sõjas hävinu asemel. Torn on kirikust eraldi, kidesoleva vätte juures kirikust paremal. Kiriku taga on sõjasaangarite kalmistu. (Foto TR).

